

A delibláti kincstári homokpuszta ibolyái.

Die Viola-Arten des Deliblater ärarischen Sandgebietes.

Irta: §
Von: § **Wagner János** (Budapest).

(Egy táblával. — Mit einer Tafel.).

A delibláti kincstári homokpuszta flórájának megírására vállalkozván, különös figyelmet fordítottam ennek a területnek koratavaszi növényzetére, már azért is, mert a legtöbb botanikust csak a gazdag május-júniusi vegetáció csábítja a pusztába és eleve számíthattam oly eredményekre, melyek a szóban forgó területre, de talán még a tudományra is újak lehetnek. Így pld. rendkívül szegénynek mutatkozott a delibláti homokpuszta irodalmi adatok alapján: ibolyafajokban. Hiszen BORBÁS V. «A Magyar homokpuszták növényvilága» című művének 93. oldalán csak 3 ibolyafajt említ a temesi homokpusztáról és pedig a *Kitabelianát*, a *sylvestrist* és az *arenariát*; sőt a 3 közül is az utolsót maga nem is látta hanem közli csupán *Kitabel manuscriptumából*.

Minthogy már 1908-ban meggyőződtem róla, hogy a Delibláti puszta ibolyafajokban gazdag, 1910-ben, de különösen 1911. áprilisában nagy buzga-

In der Absicht eine Flora des Deliblater (Südungarn) ärarischen Sandes zu schreiben, richtete ich meine Aufmerksamkeit hauptsächlich auf die Erstlinge der Frühlingsblumen. Die meisten Botaniker reizt erst die verhältnismässig reiche Mai-Juni-Vegetation der Steppe zu kostspieligen Ausflügen und mit Recht konnte ich an meine Frühjahrsexkursionen mit den grössten Hoffnungen schreiten, neue Daten, ja vielleicht gar für die Wissenschaft neue und wertvolle Resultate zu erringen.

Auffallend arm war nach den literarischen Angaben die Veilchenflora des Temeser Sandgebietes. BORBÁS zählt in seinem über die Flora der ungarischen Sandsteppen («A Magy. homokpuszták növényvilága» p. 93) geschriebenen Werke nur 3 Veilchen auf, ja von diesen drei hat er nur zwei selbst gesammelt resp. gesehen, nämlich: *V. Kitabeliana* und *sylvestris*; *V. arenaria* zitiert er nur aus dem Manuskripte KITABEL'S.

Da ich mich schon im Jahre 1908 überzeugen konnte, dass die Deliblater Puszta an Veilchenarten reich ist, sammelte ich im April 1910 und beson-

lommal és kitartással kutattam e tájék *Violáit* és a legfőbb figyelmemet fajvegyülékek felfedezésére fordítottam, annyi- val inkább, mert e pusztán oly fajok nőnek vegyesen egymás mellett, amelyeknek vegyülékei mindeztideig ismeretlenek voltak. Fáradozásom nagy sikerre vezetett. 3 kiválóan érdekes hybridet találtam és hogy elsőbbségi jogomat megóvjam: közléteszem ime a deliblái Violatanulmányaimat előzetes jelentésképen a Délmagy. Term. Társ. megbízásából készülő «A Deliblái homokpuszta flórája» című munkámból.

1. *Viola hirta* L. A Dumáka tölgyesében helyenként sok nő belőle.

2. *Viola ambigua* W. et K. Csak a szőrös termésű típusát gyűjtöttem. A homok északnyugati részében elég gyakori, különösen Leánykút (örház) környékén.

3. *Viola alba* Bess. Ritka; csak a Dumákában gyűjtöttem Gerebencz mellett.

4. *Viola permixta* JORD. (*hirta* × *odorata*). A tőfajok között található a Dumákában.

5. *Viola sepincola* JORD. (*austriaca* A. et J. KERN. — V. Ö. KUPFFER*) in KUSNEZOW:

*) A *Viola cyannea* ČELAK. kopasz termései miatt külön választandó.

ders 1911 hauptsächlich Veilchen und da hier auch solche Arten zusammentreffen, deren Bastarde in der Literatur bisher nicht bekannt sind, suchte ich unermüdlich nach solchen für die Wissenschaft neuen Kreuzungsprodukten.

Meine Hoffnungen wurden nicht enttäuscht und meine Mühe von Erfolg gekrönt. Drei besonders interessante Bastarde hatte ich das Glück aufzufinden, von welchen einer für Ungarn neu, zwei aber für die Wissenschaft neu sind. Aus Prioritätsgründen publiziere ich die Resultate meiner Violastudien als einen vorläufigen Bericht aus meinem in Vorbereitung stehenden Werke: «A Deliblái homokpuszta flórája», welche ich beauftragt vom Südungar. Naturwissenschaftl. Verein schreibe.

1. *Viola hirta* L. Im Eichenwald der «Dumáka» stellenweise häufig.

2. *Viola ambigua* W. et K. Im Gebiete sammelte ich nur den Typus. Im nordwestlichen Teile des Sandgebietes ziemlich häufig, besonders bei Leánykút (Jägerhaus).

3. *Viola alba* Bess. sammelte ich nur in der Dumáka bei Gerebencz.

4. *Viola permixta* JORD. (*hirta* × *odorata*). Unter den Stammarten in der Dumáka.

5. *Viola sepincola* JORD. (*austriaca* A. et J. KERN. — Vergl. KUPFFER*) in KUSNEZOW:

*) *Viola cyannea* ČELAK. muss wegen ihren kahlen Früchten als eigene Form abgetrennt werden.

«Flora caucasica critica» 23. f. p. 186.).

Ligetekben, bokrok aljában szórványosan az egész homokpusztán. Legtöbb nő belőle Leánykúton, valamint a Fehértelep és a Rosiana kút közé beékelte területen.

6. *Viola vindobonensis* WIESB. (*sepincola* × *odorata*). A tőfajok között szórványosan az egész homokon.

7. *Viola odorata* L. Ligetekben, bokrok aljában az egész homokon.

8. *Viola Neményiana* nov. hybr. (*Viola sepincola* JORD. [austriaca] × *V. rupestris* SCHMIDT subsp. *arenaria* DC.).

Évelő. Tőkéje is terjedhet; indát is, szárát is hajthat. Az egész növényt kocsányostúl apró szőrök fedik. Pálhái 2–4 mm szélesek, tojásforma alaptól lándzsásak, vagy széles lándzsásak, a száron fejlődők, többnyire hirtelen kihegyesedők, rojtozva fogasak, mirigyesek és pillásak. Levelük nyele — 6 cm, sőt hosszabb, lemezük elég vastak, többé-kevésbé kör alakú, tompahegyű, ritkábban tojásalakú: közepes nagyságuk 3 cm; szélük csipkésen fogas. Virágkocsányai a leveleknél többnyire valamivel hosszabak, a fellevelek rendszerint a kocsány közepe alatt foglalnak helyet; a csészlevelek $1\frac{1}{2}$ mm szélesek 6 mm h. Virága sarkantyústól mérve átlag 16 mm h. Színe kékes lila, torka fehér. Találtam a tőfajok között a «Korn» bokrai aljában.

A *Viola Neményiana* tipikus tövei könnyen ismerhetők

«Flora caucasica critica» 23. H. p. 186).

Unter Buschwerk im ganzen Gebiete zerstreut; am häufigsten bei Leánykút (Jägerhaus) und südlich von Fehértelep bis zum Brunnen «Rosiana.»

6. *Viola vindobonensis* WIESB. (*sepincola* × *austriaca*). Unter den Stammarten im ganzen Sandgebiete zerstreut.

7. *Viola odorata* L. Unter Buschwerk im ganzen Gebiete.

8. *Viola Neményiana* nov. hybr. (*V. sepincola* JORD. [austriaca] × *rupestris* SCHMIDT subsp. *arenaria* DC.).

Perennis. *Rhizoma* repens, stoloniferum vel stolonibus destitutum, acaulis vel caulescens. Tota planta breviter hirta. *Stipulae* e basi ovata lanceolatae vel late lanceolatae, 2–4 mm latae, cauli insidentes plerumque abrupte acuminatae omnes ciliatae, praeterea fimbriatae — dentatae, fimbriis apice glandulosis. *Petiolus* — 6 cm l., vel longiores; foliorum laminae crassa + orbiculata, apice obtusata, rarius ovata; circiter 3 cm diam.; margine crenatodentata. *Pedunculi* folio plerumque paullo longiores. *Bractae* infra medium pedunculi insertae; sepala $1\frac{1}{2}$ mm lata, 6 mm longa. *Flores* cum calice circiter 16 mm longi, coerulescentes, fauce alba.

Habitat inter parentes in locis dumetosis territorii «Korn.»

Typische Exemplare der *Viola Neményiana* sind beson-

fel, kiváltképen a tőfajok között a hely színén. Sok bokor aljában nem is nő más ibolya összekeveredve mint a *rupes-tris* kopasz típusa vagy szőrös fajtája: az *arenaria* és a *sepincola*, de nem egy helyen középük keveredik az *odorata* vagy a *vindobonensis* WIESB. is. Ha szárat fejlesztett — és én mindenekelőtt ilyeneket kerestem és gyűjtöttem — akkor úgy a *sepincolatól* mint az *odoratától* a szárában különbözik kézzel foghatólag; de a levele is kisebb, alakja jobban közeledik a köréhez, simább, keményebb, párházi szélesebbek virágai kisebbek, csészelevelei keskenyebbek és hegyesebbek, kocsányai szőrösök v. szőrösebbek.

A terjedő tőkét és indát fejlesztő tövek viszont az *arenariatól* különböznek feltűnően, de ily bélyegeket nélkül is jól kitüntetik a nagyobb, fogasabb szélű levelei, az aránylag jóval hosszabb levélnyél, a párháknak kivált az alsóknak az alakja, mely jóval keskenyebb és hegyesebb; a nagyobb virágok, melyek alig emelkednek a levelek fölé, a tompább csésze-fogak és a fellevelek mélyebb elhelyeződése.

ders am Standorte von den Stammeltern leicht zu unterscheiden. Sehr oft wächst überhaupt nur *sepincola* und *rupes-tris* od. die subsp. *arenaria* in einem Buschwerk gemischt beisammen, allerdings gesellt sich zu ihnen auch *V. odorata* oder *vindobonensis*. Wenn der neue Bastard Stengel entwickelt hat — ich suchte hauptsächlich solche — so ist er von *sepincola* und *odorata*, wie auch von der *vindobonensis* gerade durch diese auf den ersten Blick zu erkennen: ausserdem sind seine Blätter kleiner, mehr rund, sozusagen kreisförmig, glatter, derber, die Nebenblätter sind breiter, kürzer zugespitzt, ihre Blüten sind kleiner, die Kelchblätter schmaler, spitziger; auch sind die Blütenstiele kurz behaart oder ist die Behaarung stärker, gleichmässiger — wie selbe bei *sepincola* niemals vorkommt.

Diejenigen Exemplare, welche einen kriechenden Wurzelstock oder Ausläufer treiben, sind wieder von *arenaria* auffallend verschieden. Aber auch ohne dieses Kennzeichen ist der Unterschied bedeutend. Der Bastard hat nämlich grössere, tiefer gekerbte Blätter, deren Stiel eine bedeutende Länge erreichen kann; auch ist die Form der Blätter wenigstens zum Teil verschieden: mehr länglich, etwas vorgezogen, mit stumpfer Spitze. Die unteren Nebenblätter sind schmaler, länger zugespitzt, die Befruchtung schütterer. Die Blüten sind grösser, ihre Stiele sind kaum länger als die Blätter;

Ezen rendkívül érdekes és feltűnő fajvegyüléket, mely már a tőfajok egymástól meglehetősen eltérő viritási ideje miatt bizonyára kevés helyen és ritkán keletkezhetik: kiváló érdemeinek elismerésül dr. NEMÉNYI INRE miniszteri tanácsos tiszteletére nevezem el.

9. *Viola Ajtayana* nov. hybr. (*V. ambigua* W. et K. $\times$ *arenaria* DC.). Évelő. A gyűjtött egyetlen tőnek két $1\frac{1}{2}$ –2 cm h. szára van. Levele elég vastak, szíves alapból széles tojásalaktú, szinte kerek, tompa hegygyel, szélén durván csipkés; átlag 3 cm h. és a szélessége is majdnem ugyanannyi. A nyél hossza szintén ekkora. Pálhái kb. 3 mm szélesek, az alsók hosszabbban kihégyezettek, a száron fejlődők rövidek, tompák; többnyire hosszú keskeny rojtokkal. Az egész növény kocsányostúl apró szőröktől érdes. Kocsánya a levélnél valamivel hosszabb. Virága 17 mm h.; csészelevelei hosszúak, 1 – $1\frac{1}{2}$ mm szélesek. Szirmai lila színűek, a virágtorka fehér.

Találtam a tőfajok között Leánykút füves buczkáin.

Mintthogy a *V. Ajtayana* tőfajai nagyon különbözők, a fajvegyülékük is nagy változatos formában alakulhat ki. Egyelőre egyetlen tőve ismeretes, ez különbözik az *ambiguától* a $+$ kifejlődött szárában, a jóval rövidebb csaknem

die Kelchblätter sind stumpfer und die Vorblätter sitzen tiefer, oft unter der Mitte des Blütenstieles.

Diesen höchst interessanten und sehr charakteristischen Bastard, der schon wegen der ziemlich getrennten Blütezeit der Stammeltern wohl nur wenigerort entstehen kann, benenne ich zu Ehren des hochverdienten Ministerialrates Dr. EMERICH NEMÉNYI.

9. *Viola Ajtayana* nov. hybr. (*V. ambigua* W. et K. $\times$ *arenaria* DC.) Perennis. Exemplar lucusque inventum unicum habet caules binos $1\frac{1}{2}$ –2 cm longos. Folia sat crassa, e basi cordata late-ovata, suborbicularia, apice obtusata, margine grosse crenata, circiter 3 cm longa et lata petiolo subaequilonga. Stipulae circiter 3 mm latae, inferiores longius acuminatae, cauli insidentes, breves, obtusae, omnes plerumque longe et tenuiter fimbriatae.

Tota planta (cum pedunculo) pilis brevibus aspera. Pedunculi folia paullo superantes. Flores 17 mm longi; sepala 7 mm longa, 1 – $1\frac{1}{2}$ mm lata. Petala lilacina, fauce alba.

Habitat inter parentes in colibus arenosis graminosis loco Leánykút dicto.

Viola ambigua und *V. arenaria* sind so sehr verschieden, dass die Bastarde dieser Arten, je nachdem sie der einen oder anderen Stammart näher stehen, vermutlich sehr verschieden aussehen können. Leider konnte ich nur ein einziges Exemplar

kerek leveleiben, szélesebb párháiban, szőrös kocsányában kisebb virágaiban és ennek keskenyebb és hegyesebb esészeleveleiben.

A *V. arenariától* eltér különösen a levelében: jóval nagyobb, durván, csipkésen fogas, erezete feltünőbb, az *ambiguiéra* emlékeztető, a legszélső erek t. i. a levélhyéltől erednek: virágai nagyobbak, esészfogai tompábbak.

AJTAY JENŐ delibláti főerdőmérnök tiszteletére nevezem, ki a homokpusztán végzett kutatásaimat minden erejével megkönnyítette.

10. *Viola rupestris* SCHMIDT (Neue Böhm. Abhandl. 1791. — Fl. böhm. III. 1794. — *Viola arenaria* var. *denudata* SIMK. Természetr. Füzetek 1878. p. 152. — V. a. *glaberrima* MURB. 1887.).

Mindenütt, helyenként bőven. Virágzó szára termékeny homokon — 8 cm hosszúra nőhet. Leheveredő termékes szárai pedig 12 cm-nél hosszabbak is lehetnek. Olyan példányokat is találtam a melyeken a legnagyobb levelek 3 cm-es

sammeln: dieses steht in allen Merkmalen ziemlich in der Mitte zwischen den Stammarten.

Von *ambigua* unterscheidet es sich durch deutlich entwickelte Stengel, deren Nebenblätter so breit sind wie bei der typischen *arenaria*; seine Blätter sind beinahe kreisrund, der Blütenstiel ist kurz und dicht behaart, die Blüten sind kleiner, die Kelchblätter sind schmaler und mehr zugespitzt.

Von *arenaria* unterscheidet diesen Bastard besonders die Grösse der Blätter, deren Rand grob gekerbt ist: die Nerven sind vorspringender, den Netze der *ambigua* sehr ähnlich; die seitlichen Nerven entspringen aus dem Blattstiele; seine Blüten sind grösser, die Kelchblätter sind stumpfer.

Ich benenne diesen interessanten Bastard zu Ehren des Oberförsters EUGEN AJTAY (Deliblát), der mir während meiner Exkursionen im Gebiete unvergessliche Hilfe und Dienste leistete.

10. *Viola rupestris* SCHMIDT (Neue Böhm. Abhandl. 1791 u. Fl. böhm. III. 1794. *V. arenaria* var. *denudata* SIMK. Term. Füzetek 1878 p. 152. — V. a. *glaberrima* MURB. 1887.).

Überall, stellenweise häufig. Ihr Blütenstengel wird auf fruchtbarem Sande bis 8 cm lang, der fruchtende, niederliegende Stengel kann bis 12 cm oder — wohl sehr selten — auch noch länger werden. Auch sammelte ich

hosszúságot és széleséget elértek.

subsp. arenaria DC. Szórványosan mindenütt, de előbbinél sokkal ritkább.

11. *Viola Dufforti* FOUILLAD. (*V. alba* × *sylvestris* FOUILLAD. — *V. digenea* ROUY et FOUC. ♀ *Dufforti* ROUY et FOUC. in Flore de France IX. p. 460.).

A Dumákában a tőfajok között. Hazánkra új.)*

12. *Viola sylvestris* LAM. A Dumákában mindenütt.

13. *Viola Kitaibeliana* R. et SCH. Mindenütt közönséges.

14. *Viola arvensis* MURR. Több helyen, de előbbinél sokkal ritkább.

*) Világosan is gyűjtöttem Arad-megyében.

einige Exemplare, deren grösste Blätter bis 3 cm Durchmesser erreichten.

subsp. arenaria DC. Überall, aber bedeutend seltener als der ganz kahle oder beinahe kahle Typus.

11. *Viola Dufforti* FOUILLAD. (*V. alba* × *sylvestris* FOUILLAD. — *V. digenea* ROUY et FOUC. ♀ *Dufforti* ROUY et FOUC. in Flore de France IX. p. 460.).

Unter den Stammarten in der Dumáka. Für Ungarn neu.)*

12. *Viola sylvestris* LAM. In der Dumáka bei Gerebencz.

13. *Viola Kitaibeliana* R. et SCH. Überall gemein.

14. *Viola arvensis* MURR. Zerstreut, aber viel seltener als vorige.

*) Ich sammelte diesen Bastard auch bei Világos im Arader Komitate.

Die Plješivica und ihr Verbindungszug mit dem Velebit in botanischer Hinsicht.

A Plješivica s a Velebittel összekötő hegyvonulat botanikai viszonyai.

Von : \ Ludwig Rossi (Zagreb).
Irta : \

Die Plješivica wurde zu Römernzeiten den südlichen Ausläufern der Albii montes zugerechnet; die Kroaten nannten sie bis Ende des 13. Jahrhunderts samt der Velika und Mala Kapela «Gvozđ». Im 15. Jahrhundert erhielt sie wegen ihrer schaurigen Wildheit der Namen «Vraži vrtal» (Diaboli mons, Hortus diaboli, Teufelsgarten) während sie seit Ende des 17. Jahrhunderts als Plješivica, auf deutsch «die Kahle» im Volksmunde bekannt ist.

Sie beginnt bei Priboj südlich der wunderschönen Plitvicer Seen, zieht sich von Nordwest gegen Südost längs der bosnischen Grenze in einer Länge von cca 100 km. mit einem Flächeninhalte von 1814 Km² und 18 Km durchschnittlicher Breite, verbindet sich zuerst bei Cerovac unweit Gračac, dann wieder hinter Palanka beim Triplex confinium mit dem Velebit und endlich mit der Dinara.

Im Westen ist sie durch das Koreničko, Kravsko und Gračacko Polje, weiter durch die Mala Popina, sowie durch das

Magy. Botan. Lapok } Jahrg. XII. (1913) évf., Nr. 1—5. sz. Tab. Nr. I. sz. tábla.
Ungar. Botan. Blätter }

Viola Paxiana DEG, et ZSÁK,

del. Wagner.

Magy. Botan. Lapok } Jahrg. XII. (1913) évf., Nr. 1—5. sz. Tab. Nr. II. sz. tábla.
 Ungar. Botan. Blätter }

1. *Viola Ajtayana*; 2. *V. Neményiana*, a—e csészelevelek (Kelchblätter):
 a) *Ajtayana*, b) *ambigua*, c) *Neményiana*, d) *arenaria*, e) *sepincola*.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1913

Band/Volume: [12](#)

Autor(en)/Author(s): Wagner Janos [Hans]

Artikel/Article: [A delibláti kincstári homokpuszta ibolyái. Die Viola-Arten des Deliblater ärarischen Sandgebietes. 31-37](#)